

Cathi Fleming

De non van Ravensbrück

Vertaald door Astrid Meijn en Hugo van der Wolf

DE FONTEIN

Proloog

10 juni 1945

Glasgow bood een mistroostige grijze aanblik op deze natte ochtend in juni. De straten glansden in de miezerige regen en duiven scholen dicht bij elkaar onder winkelluifels.

Achter in de taxi sloot Kate even haar ogen toen de twijfels weer de kop opstaken. Haar schouders zakten wat dieper in het versleten leer van de bank. Zuster Benedict, de opgewekte jonge non die haar was komen ophalen, gaf haar een klopje op haar been.

‘Gaaf het echt wel met u, zuster?’

‘Zoals ik al zei, zuster, maakt u zich om mij maar geen zorgen.’

Ze had er genoeg van betutteld te worden door haar metgezel, door iedereen eigenlijk.

‘Sorry, het is alleen, na alles...’ begon de jonge non.

‘Laat maar,’ zei Kate vriendelijk. ‘Het gaat wel goed.’

Ze glimlachte behoedzaam, ondanks de angst dat de bijeenkomst een vergissing was. Het was zwaar genoeg geweest om het één keer mee maken. Ze had al meegewerkt aan een ondervraging door de Britse autoriteiten in Zweden. De heer Clutton en kolonel Butler waren geduldig en vriendelijk geweest en ze had haar best gedaan hun vragen te beantwoorden. De heer Clutton had opgemerkt dat ze afstandelijk sprak over wat ze had meegemaakt, dat ze het meer over feiten had dan over haar gevoelens.

Wat wilden ze nog meer van haar? Begrepen ze het dan niet? Naar sommige plekken kon je niet terugkeren.

Ze poetste haar brillenglazen en vouwde haar handen in elkaar. Onwillekeurig begon ze weer te wringen. Ze wilde dat ze een ha-

bij had kunnen dragen, met lange mouwen, maar de standaardmaat paste haar niet meer en ze wachtte nog op een exemplaar dat op maat werd gemaakt voor haar uitgemergelde figuur. Daarom droeg ze een zwarte wollen A-lijnjurk.

Ze richtte haar blik op de regendruppeltjes die over de autoruit sijpelden. Ze volgde ze druppel voor druppel en keek hoe de wind er vat op kreeg en ze een soort slakkensporen achterlieten. Op de achtergrond klonk het geroezemoes van de radio.

Kate had een slapeloze nacht doorgebracht in een pension in het centrum van Glasgow op een kamer met vijf andere vrouwen – ook overlevenden. Terwijl ze in het donker lag te draaien en te woelen, hunkerend naar slaap, had ze gebeden. Maar telkens wanneer ze indommelde begon er een lugubere film in haar hoofd te draaien, die haar als een onzichtbare hand wakker schudde.

Bij het krieken van de dag was ze op het versleten tapijt geknield en had ze haar voorhoofd tegen de beddensprei gedrukt. Het koude zweet was haar uitgebroken en ze had zich afgevraagd hoe ze ooit de kracht moest vinden om de verschrikkingen opnieuw te beleven. Haar gebed kwam in horten en stoten. *Heer, ik heb muren rond mijn herinneringen opgetrokken, niet om te vergeten maar om te overleven. Help me nu herinneren en overleven.*

De regen was opgehouden. Kate draaide het raampje omlaag voor wat frisse lucht en dwong zich de omgeving in zich op te nemen: de gapende wonden als gevolg van bombardementen en puin midden in de bruisende, lawaaiige stad.

‘We zijn er bijna,’ zei de chauffeur.

Het geluid van de motor stierf weg zodra de taxi stilstond voor de imposante façade van het Grand Central Hotel. Zuster Benedict stapte uit en opende het portier van Kate aan de andere kant. Kate kromp ineen van de pijn die door haar opgezette benen schoot toen ze zich moeizaam uit de auto werkte.

‘Steun maar op mij, zuster. Ik ben er om te helpen,’ zei zuster Benedict, en dit keer was Kate er blij om.

Een portier in een zwart uniform met glimmende koperen knopen lichtte zijn hoed en opende de deur voor de twee vrouwen.

De lobby strekte zich voor Kate uit als iets uit een film. Kristallen kroonluchters verspreidden een warm licht over de glanzende marmeren vloer. Het gonsde er van gedempte conversatie, geklingel van zilver op porselein en lachsalso's van elegant geklede gasten in zijden jurken en chique pakken. De conciërge schreed geruisloos langs en lichtte zijn hoed voor Kate en zuster Benedict. Mensen leken zich op hun gemak te bewegen in deze grandeur van weleer en gingen voor Kate opzij terwijl ze met gebogen hoofd door de lobby naar de receptie strompelde.

'Kamer 10, eerste verdieping,' zei de bediende achter de eikenhouten balie met een gebaar naar de statige trap. Een ijverige piccolo met een vrolijke rode pet ging hun voor. Bovenaan de trap moest Kate even op adem komen.

Benedict ondersteunde Kate tot ze bij de deur waren. 'Ik wacht hier op u, zuster,' zei ze, en ze liet zich met een zucht van genoegen op de zachte sofa zakken die op de gang stond.

Kate aarzelde even en klopte toen aan.

'Binnen.'

De muren waren met een intense overdaad aan roze en scharlakenrode rozen behangen en het Perzische tapijt gloeide van het goud en karmozijn. Helemaal achter in de kamer, achter een weelderige chintzen sofa en verschillende tafeltjes met vazen kleurrijke bloemen, zat de man die haar had laten komen. De hele kamer was een aanslag op Kate's zintuigen.

De man achter het mahoniehouten bureau stond op en liep met uitgestoken hand op haar af. Hij was lang en mager, had achterovergekamd grijs haar en zag er netjes en verzorgd uit.

'Ik ben George Robey en ik maak deel uit van het Britse juridische team voor de berechting van oorlogsmisdaden. Gaat u zitten, alstublieft.'

Kate's blik gleed naar de vrouw die was opgestaan uit een stoel

bij het bureau. Haar blonde haar was keurig onder een dienstpet vastgezet en ze had felrode lippenstift op. Maar het was haar zwarte uniform met de zilveren knopen dat Kate van haar stuk bracht toen ze de jonge vrouw de hand schudde. Even leek ze oog in oog te staan met een in het zwart geklede vrouwelijke bewaker – een van de kraaien van Dorothea Binz.

‘Agent Hamilton zal u helpen met wat er maar nodig is,’ zei meneer Robey.

Hij liet Kate plaatsnemen in de oorfauteuil en keerde terug naar het bureau met de keurige stapels documenten. De lucht was zwaar van de rook, maar hij tikte de inhoud van zijn pijp snel in een asbak.

‘Zuster Marie-Laurence, ik heet u van harte welkom. Of hebt u liever dat ik u juffrouw McCarthy noem?’

‘Zegt u maar Kate, alstublieft.’ De kamer deed benauwd aan, ondanks de afmetingen. ‘Mag ik misschien een beetje water?’ Haar stem klonk ieler dan ze had bedoeld.

Agent Hamilton stond soepel op van de stoel tegenover die van Kate. ‘Natuurlijk. Ik ga het meteen halen.’

Robey nam het woord. ‘U zult wel begrepen hebben dat het mijn taak is bewijs te verzamelen dat van doorslaggevende betekenis zal zijn in de komende oorlogsprocessen. Ik heb een terugkoppeling gehad van de heer Clutton van Buitenlandse Zaken, die u heeft ondervraagd in Malmö. Wel... hij zegt dat u de non van Ravensbrück bent.’

Kate voelde het bloed naar haar wangen stijgen. Ze keek naar de hoge ramen en wilde dat ze hier ver vandaan was. De vitrage liet het Schotse middaglicht door, maar zij bevond zich in de schaduw van een wereld die ze moest vergeten.

‘Ik ben de Iérse non.’ Ze stopte en haar stilte vroeg om een verklaring. ‘Er was nog een zuster, een Franse. Zuster Magdalena. Ik heb haar nooit gesproken, maar ik heb haar een paar keer gezien...’

Haar stem brak toen ze dacht aan de laatste keer dat ze haar had

gezien, de belichaming van waardigheid in de diepste duisternis.

De stem van George Robey verzachtte.

‘Doet u maar rustig aan, zuster. We doen dit in uw eigen tempo. Als u een pauze wilt zegt u het maar.

Agent Hamilton kwam terug met een glas water en ging weer zitten. Ze hield haar pen in de aanslag. Kate nam een slokje en sloot haar ogen. Ze voelde een verandering in de kamer. Koele lucht streek langs haar nek, zacht als een gepreveld gebed. Ze hoorde een licht geruis. Ze opende haar ogen en keek in de richting van het geluid. En daar zag ze hen staan, bij elkaar, recht voor haar in de kamer, doorschijnend als ochtendnevel. René met zijn jongensachtige grijns en het aantrekkelijke kuiltje in zijn kin. Jules, die de verkreukelde foto in zijn hand hield waarop de gezichten van zijn kinderen nog tussen de vouwen in zichtbaar waren. Robert, die haar een knikje gaf. Boris met zijn stralende lichtblauwe ogen. Zuster Magdalena, haar donkere blik nog steeds vol warme compassie. En de dierbaarste van allemaal, haar musje, met de stralende groene ogen die ze nooit zou vergeten. Ze knikten haar toe, die geesten die echter waren dan het gebloemde behang achter hen. Hun lippen bewogen geluidloos, maar ze hoorde hen, hoorde hoe ze haar aanmoedigden. *We zijn nog steeds bij je. Wij kunnen niet meer spreken, maar jij wel.*

Haar handen waren tot rust gekomen, net als haar ademhaling. De schimmen om haar heen leken voorover te leunen en steunden haar met hun aanwezigheid.

En ze begon te vertellen.

DEEL I

Verzet

1

Béthune, Frankrijk, vijf jaar eerder

April 1940

Kate stond op het perron van het station in Béthune met een sjo-fele bruine koffer naast zich. Haar bruine habijt had een rookgeur door de sigaretten van medereizigers en de stoomlocomotief. Ze had roetvegen op haar gezicht en kap.

De vermoeiende reis vanuit Louisiana had een achtdaagse oversteek van de Atlantische Oceaan in ruig aprilweer omvat, waarna ze urenlang in een trein vanuit Parijs had gezeten die elk station aandeed. Maar toen ze de vertrouwde omgeving in zich opnam, maakte uitputting plaats voor opgetogenheid.

Het perron was bijna leeg, op enkele passagiers na die uitstapten in het afnemende licht van de namiddag. De wind sneed door haar wollen kleding – zo anders dan de zware warmte in Louisiana. Haar blik bleef rusten op twee militaire politiemannen die met een geweer over hun schouder bij de toegangspoort stonden. Ze wierpen een blik op de lange non, staken een sigaret op en keken weer onverschillig voor zich uit. De aanblik bracht haar van haar stuk. Het tafereel leek een echo van de eerste keer dat ze in Frankrijk aankwam, zevenentwintig jaar geleden.

Een dag eerder had ze in Le Havre energiek haar koffer over de loopplank van de trans-Atlantische lijnboot getild. Verheugd had ze de schone, frisse lucht ingeademd. Ze was terug op Franse bodem, het land waar ze voor haar gevoel thuishoorde. De druk-kende vochtigheid van Louisiana was al vervaagd in haar geheu-

gen en ze dacht terug aan hoe ze als achttienjarige al die jaren geleden op precies dezelfde plek was aangekomen om haar leven bij de franciscanessen van Calais te beginnen.

Nu leken zelfs de cirkelende meeuwen haar met hun gekrijs te verwelkomen. *Kate, je bent er weer! Eindelijk!* Dokwerkers schreeuwden en hesen touwnetten uit de romp van het schip, terwijl passagiers door elkaar heen krioelden, met koffers sleepten en dierbaren begroetten. Ze had een steek in haar hart gevoeld toen ze de controleposten en de hoog opgestapelde zandzakken op de kademuren zag en was zich plotseling bewust geworden van de alom aanwezige militaire activiteit. Frankrijk bereidde zich opnieuw voor op een oorlog.

De aanblik van de militairen bij het station van Béthune benadrukten dat nog eens. Haar hand ging naar de gladgewreven kralen van de rozenkrans aan haar gordel om haar kalmte te hervinden. *Het is gewoon uit voorzorg*, zei ze bij zichzelf. *Misschien komen de nazi's helemaal niet. Misschien blijft Frankrijk gespaard.*

Ze bleef geduldig wachten. Moeder Angelica had beloofd dat er bij aankomst van elke trein iemand zou komen, net zo lang tot ze er was. Zou iemand haar nog herkennen? Bij de gedachte aan het Saint-Jeanhospitaal kwamen alle herinneringen aan het plezier en de vriendelijke gezichten weer boven. Het was al twintig jaar geleden, maar Kate voelde zich niet veel anders dan de jonge vrouw die Frankrijk in 1919 met vijf andere zusters had verlaten om verpleegster te worden in een nieuw hospitaal in het zuiden van Amerika. De ondraaglijke warmte van Louisiana mocht dan haar tol hebben geëist van haar lichaam, ze had nog precies dezelfde motivatie en bezieling als in haar jeugd.

'Zuster Marie-Laurence! Marie-Laurence!'

Een vertrouwde stem met een zangerig Liverpools accent schalde over het perron en noemde haar bij een naam die ze al heel lang niet meer had gehoord, de naam die ze had aangenomen toen ze haar laatste kloostergeloften had afgelegd. Kate draaide zich om

en zag zuster Marie-Ursule met zwaaiende armen door de poort stuiven. Kate moest lachen. Haar vriendin had nog hetzelfde stralende gezicht als vroeger.

Ze vielen elkaar in de armen. Een grijze krul die aan Marie-Ursule's kap was ontsnapt, was het enige teken dat de tijd niet had stilgestaan.

'Kijk toch eens, je bent in die twintig jaar geen dag ouder geworden!' zei Kate, terwijl ze haar handen om het gezicht van haar vriendin legde. Kate was soms verbluft wanneer ze onverwacht met haar spiegelbeeld werd geconfronteerd, maar als Marie-Ursule de lijnen in haar gezicht al opmerkte, zei ze dat niet.

'Jij bent ook geen spat veranderd!' zei Marie-Ursule stralend.

Ze sleepten Kate's gehavende koffer naar de wachtende paardenkar. De oudere voerman, die zijn pet diep over zijn oren had getrokken tegen de kou, rookte zijn pijp en besteedde weinig aandacht aan de zusters. Het viel Kate op dat zijn linkermouw bij de elleboog was vastgespeld – een slachtoffer van de vorige oorlog.

'Welkom thuis, zuster Marie-Laurence!' zei Marie-Ursule toen ze op de houten bank hadden plaatsgenomen.

'Het is veel te lang geleden,' antwoordde Kate. 'Maar om eerlijk te zijn, ik had niet gedacht dat ik ooit nog terug zou komen.'

Pas enkele weken eerder hadden artsen haar gewaarschuwd dat de warmte in Louisiana haar hart en bloedvaten geen goed deed. Met tegenzin had moeder Bethanie haar naar het mildere klimaat in Noord-Frankrijk teruggestuurd, zodat ze als verpleegster kon blijven werken.

Ze keek naar haar opgezette enkels en zuchtte. Op haar vierenvertigste stond haar leven opnieuw op zijn kop. Ze was dankbaar dat ze verpleegster kon blijven. Het was haar roeping. Maar het was wel een zware klap geweest om al die mensen van wie ze hield achter te moeten laten. Ze had tegen zichzelf gezegd dat ze voor de Grote Oorlog gelukkig was geweest in Béthune. Toch hadden de tekenen van een naderende oorlog haar bij aankomst van haar

stuk gebracht. Ze had het gevoel dat ze zich schrap moest zetten voor de storm die komen ging.

Ze knikte naar een legertruck die hun tegemoet kwam denderen. ‘Gaat dit echt nog een keer gebeuren?’

De schaduw die over het gezicht van Marie-Ursule trok ontging haar niet.

‘Je hebt het waarschijnlijk nog niet gehoord. Duitsland is Denemarken en Noorwegen binnengevallen. Iedereen denkt dat het daar niet bij blijft.’

Kate schudde haar hoofd. Had Frankrijk niet genoeg te verduren gehad? De onschuldige Franse bevolking had zich in het heetst van de strijd bevonden tijdens ‘de oorlog die een einde moest maken aan alle oorlogen’, zoals iedereen destijds dacht. Nee, Kate wilde het domweg niet geloven. Het lot zou niet twee keer in een mensenleven zoveel ellende aanrichten.

‘God zal ons beschermen,’ zei ze ferm. ‘Dit keer zal Frankrijk buiten schot blijven.’

De kar ratelde langs de huizen met spitse daken van Béthune en Kate gaf haar ogen de kost. Toen ze in 1919 was vertrokken, had een groot deel van de stad in puin gelegen. Nu lagen de straten er keurig bij, alsof de tijd was teruggespoeld naar 1913, toen ze hier voor het eerst kwam. Het eeuwenoude belfort stond fier overeind op de Grand Place en de gerestaureerde torenspits glansde als vandoes.

Verderop stonden de bakstenen gebouwen van het franciscaner klooster en hospitaal. Saint-Jean was beschadigd maar stond nog steeds overeind. Het raakte haar. Ze had niet gehuild toen ze uit Louisiana vertrok, maar nu voelde ze de tranen prikken. Terwijl ze door de poort reden, keek Kate naar het stenen kruis op de kapel – het kruis van Lotharingen, dat Jeanne d’Arc met zich mee had gedragen in de strijd. Kate draaide zich om en keek in de richting waar iets meer dan twintig jaar geleden artillerievuur de nachtelijke hemel had verlicht. Nu was alles rustig. Maar hoelang nog?

Ze keek vergenoegd in het rond, net als vroeger. Saint-Jean was in een carré gebouwd rond een begroeide binnenplaats. In drie delen van het gebouw was het hospitaal gevestigd en in het vierde huisde het klooster van de franciscanessen van Calais. Het merendeel van de verpleegsters van het hospitaal woonde hier. In dit deel bevonden zich ook de toegangspoorten, met in het midden de portiersloge.

‘Ik had nooit gedacht dat ik hier nog zou terugkeren,’ zei Kate met een blik op de rode bakstenen muren. ‘Ik dacht dat ik in Louisiana mijn eeuwige rustplaats zou vinden.’

Zuster Marie-Ursule pakte haar hand. ‘Misschien heeft God je teruggebracht nu we je het hardst nodig hebben.’

Het sprankje blijdschap dat Kate had gevoeld verdween. Ze hoopte maar dat haar vriendin het mis had.

Een non met een jachtgeweer

Het warme ochtendlicht schemerde door de lindebomen toen Kate de volgende ochtend de binnenplaats op liep. Marie-Ursule zat op het stenen bankje op haar te wachten. Ze keek op, maar haar gebruikelijke glimlach was verdwenen.

‘Het spijt me, Marie-Laurence, ik heb slecht nieuws gekregen over een vriendin.’ Marie-Ursule friemelde met haar vingers. ‘Edith, een arts uit Berlijn. Ze werkte hier in het hospitaal.’

‘Een Duitse arts die hier werkte?’

Marie-Ursule slaakte een zucht. ‘Ja. Nadat Joodse artsen in Duitsland vijf jaar geleden niet meer mochten praktiseren van de nazi’s, is Edith bij familie hier in de stad ingetrokken, bij de Levins van de stoffenzaak. Sindsdien werkte ze hier.’

De bladeren boven hen bewogen in de ochtendbries. Kate wachtte.

‘Ik heb net gehoord dat ze weg is.’ Marie-Ursule stond abrupt op en begon over het paadje tussen de rozenperken te ijsberen. ‘Edith en die hele familie zijn verdwenen.’

De angst sloeg Kate om het hart. ‘Lantial vertelde me gisteravond dat Joodse families uit plaatsen in de buurt zijn verdwenen,’ zei ze.

‘De portier hoort alles,’ zei Marie-Ursule, die weer op het bankje naast haar vriendin neerplofte. ‘Duitse Joden worden nu als “vijandelijke vreemdelingen” beschouwd en de regering heeft een speciaal detentiecamp voor hen opgezet hier in Frankrijk.’

‘Nee toch zeker!’

‘Ja, echt. Duizenden Joden zijn ergens bij de Pyreneeën geïnterneerd.’

Marie-Ursule wendde zich af. Haar gezicht was bleek in het gespikkelde zonlicht en Kate reikte naar haar hand. ‘Het zijn slimme mensen. Ze zijn uit Duitsland vertrokken. Misschien hebben ze besloten dat het tijd was om ook Frankrijk te ontvluchten.’

Marie-Ursule schudde haar hoofd. ‘Edith zou het hospitaal nooit hebben verlaten zonder iets te zeggen. Ze zou haar patiënten nooit in de steek hebben gelaten. Vorige week hebben de Levins hun winkel ’s avonds net als anders afgesloten en sindsdien heeft niemand ze meer gezien. Ik denk dat ze zijn meegenomen.’

De kloosterklokken luidden en Kate kreeg de troostrijke woorden die ze had willen spreken niet over haar lippen.

Voordat ze aan het werk gingen, nam Marie-Ursule Kate mee voor een korte ronde door Saint-Jean. Kate hield haar pas alleen in toen ze de geopende deuren van de St.-Clairezaal naderden. Op de drempel aarzelde ze. De vertrouwde geur trof haar als eerste: een mengeling van desinfectiemiddel, boenwas en vocht. De zaal lag op het noorden en het licht dat op de lege bedden viel, was net zo mat als destijds. De nieuwe kleur op de muren – roomwit in plaats van het grijs dat ze zich herinnerde – kon de herinneringen die haar naar het verleden terugvoerden niet beletten.

In het koele licht doemden de gezichten op van twee Ierse jongens, zeventien jaar oud pas. Ze herinnerde zich hen nog heel goed: Clement O’Reilly met zijn sproeten die scherp afstaken tegen zijn bleke huid en John Lynch, wiens donkere haar door het zweet aan zijn hoofd zat geplakt.

Hier in deze zaal had haar pen over het papier gekrast – *Beste mevrouw O’Reilly, uw zoon wil u laten weten...* – terwijl Clement tussen de woorden door naar adem hapte. Mosterdgas. Ze her-

innerde zich dat ze Johns bevende hand had moeten leiden om letters te schrijven die zijn moeder zou koesteren – *Zeg tegen pa dat ik moedig was*. Hun handen hadden de hare gegrepen, kleine handen die haar deden denken aan haar jongere broers thuis. Ze had geruststellend tegen de jonge Lynch gefluisterd terwijl ze zijn vochtige haar naar achteren streek, zelfs toen zijn ademhaling steeds zwakker werd. Dat waren de enige leugentjes die haar makkelijk afgingen. John had zijn lippen bewogen in een stil gebed. Ze had haar bijbel opengeslagen en terwijl zijn ademhaling steeds zwakker werd, had ze met vaste stem gelezen. ‘Wees niet bevreesd, want Ik ben met u; wees niet beangst, want Ik ben uw God; Ik maak u sterk en sta u bij.’

Ze zag de doodsangst in zijn ogen en haar tedere woorden hadden hol geleken.

Nu stonden de bedden in nette rijen in de zaal. Maar Kate kon nog steeds die jonge handen in de hare voelen, de bladzijden horen ritselen tijdens het omslaan en de angstige ogen voor zich zien van jongens die geen mannen mochten worden. Ze nam zich voor hun graf op de begraafplaats van Béthune te bezoeken, zo ver van het huis waarnaar ze terug hadden moeten keren.

Maar het waren niet alleen herinneringen die haar nu zorgen baarden: het was wat er in het verschiets lag. Ze kon het gevaar bijna horen rommelen, als donder in de verte voordat de bui losbarst.

De stemming was bedrukt toen de zusters ’s avonds aan de eettafel zaten. In de gesprekken voerde de oorlog de boventoon en een van de jongere zusters begon te snikken en raakte overstuur.

‘Genoeg gepraat over de oorlog,’ zei moeder Angelica terwijl ze met haar benige knokkels op de houten tafel klopte. ‘*Sœur Marie-Laurence*, jij bent naar oorden geweest die wij niet kennen. Vermaak ons eens met je avonturen in Louisiana!’

Kate kwam uit een lange lijn van verhalenvertellers uit Cork en voldeed met plezier aan het verzoek van de moeder-overste.

‘Stel je eens voor,’ begon ze. ‘Een gebied vol zwarte moerassen en drasland, waar rivierkreeften leven en jagende alligators hun volgende maaltje besluipen.’

De jongere zusters keken elkaar aan en Marie-Ursule trok een wenkbrauw op. ‘En in die wildernis hebben ze een hospitaal gebouwd?’

‘Moeder Marie de Bethanie Crowley uit Cork heeft me in 1919 mee naar Louisiana genomen. Ik ging graag mee. In mijn jeugd was ze een voorbeeld voor me en een van de redenen waarom ik non ben geworden. Tegen die tijd had ze samen met een handjevol zusters, vrijwel allemaal Ierse, een hospitaal gebouwd in de zogeheten *bayous*, de moerasgebieden, in een plaats die Monroe heet,’ legde Kate uit. ‘Maar het hospitaal kreeg te maken met alle problemen die daar leven. De zalen waren gescheiden. Sommige waren alleen voor witte patiënten. Patiënten van kleur moesten in de andere. Zuster Mary Reginald Slattery ging over de gekleurde zaal.’

‘Ook een Ierse zuster,’ zei Marie-Ursule met een waarschuwende vinger naar de Franse novicen. ‘Sœur Marie-Laurence zei al dat het ervan wemelde in Monroe. Er is geen ontsnappen aan, en dat is maar goed ook!’

Rond de tafel werd gelachen en Kate vervolgde met gedempte stem: ‘Op een avond in augustus, toen de lucht dik als stroop was en de krekels tsjirpten in het duister, verschenen er brandende fakkels voor de deur van het Saint-Francissanatorium.’

Er viel een stilte rond de eettafel.

‘Zuster Reginald was patiënten aan het verzorgen toen ze het geschreeuw hoorde. Door het raam zag ze hen: een man of dertig, hun gezichten onherkenbaar in het flikkerende licht. Een woedende meute kwam een van haar patiënten lynchen.’

Een jonge zuster drukte haar hand tegen haar hart. ‘Wat heeft ze gedaan?’

‘Ze rende naar haar assistent, een man van kleur die John Al-

len heette,' zei Kate. 'Hij had een jachtgeweer, voor opossums.' Ze hingen allemaal aan Kate's lippen.

'Zuster Reginald stelde zich op in de deuropening van het hospitaal. Stel je voor: nauwelijks 1 meter 50, in haar witte verpleegstershabijt.' Kate deed alsof ze een geweer richtte. 'Ze hief dat jachtgeweer en staarde die dertig mannen in het gezicht. Het zweet liep langs haar gezicht. Haar handen beefden. Maar ze gaf geen krimp.'

De zusters hielden hun adem in.

Kate vervolgde: 'De meute had angstige verpleegsters verwacht, misschien een mannelijke arts die ze moesten bepraten. Wat ze niet hadden verwacht, was een non met een jachtgeweer.' Kate keek de kamer rond. Haar publiek was in vervoering.

'Ze riepen dat ze moest ophoepelen, maar zuster Reginald week geen duimbreed. Ze stond verstijfd in de confrontatie met die meute. Het duurde een minuut, misschien twee. Voor haar leek het een eeuwigheid. In de duisternis steeg gemompel op. Uitroepen en geruzie. Toen liet de ene na de andere man zijn fakkel zakken en trokken ze zich terug in de *bayou*. Niemand wilde het opnemen tegen de non met het jachtgeweer.

'Maar wat nou als ze hadden doorgezet?' vroeg een zuster. 'Zou ze hebben geschoten?'

Kate lachte voluit en verbrak de spanning. 'Het geweer was niet eens geladen en ze had er nog nooit een in haar handen gehad. John had haar in een paar seconden moeten leren hoe ze er overtuigend mee moest zwaaien. Ze schudde haar hoofd bij de herinnering. 'De mannen waren flink op stang gejaagd door die wolf in schaapskleren. Ze zagen een non die voor haar patiënten door het vuur zou gaan. Ze durfden het niet tegen haar op te nemen.'

Kate leunde achterover in haar stoel.

'Weken later zong John Allen nog steeds: "Zuster Reginald uit Ierland is zo dapper als Davy Crockett," als zuster Reginald haar

ronde liep. De patiënten juichten dan, in de wetenschap dat ze rustig konden slapen omdat hun non van wanten wist.

Er steeg applaus op in de eetkamer en alle gedachten aan dreigende oorlog waren vergeten. Moeder Angelica straalde trots en opgetogen. ‘Wat een verhaal, Kate! Ze klinkt als een bijzondere vrouw.’

‘Dat was ze zeker, moeder. Ze is twee jaar geleden overleden, maar ze blijft een voorbeeld voor ons allemaal,’ zei Kate. ‘Ze liet zien hoeveel moed er schuil kan gaan in simpele dienstbaarheid en hoe onverschrokken je soms moet zijn om vast te houden aan je overtuigingen.’

Die avond nodigde moeder Angelica Kate uit voor de thee in haar kamer. De moeder-overste zat in een comfortabele leunstoel bij de haard. Haar kleine voeten kwamen maar net bij de grond en haar handen waren weggestopt in de wijde bruine mouwen van haar habijt. Een van de novices zette een zilveren dienblad voor haar op tafel.

‘Welkom terug in Saint-Jean, sœur Marie-Laurence,’ zei Angelica, en ze gebaarde naar de stoel tegenover haar. ‘Ik heb veel gehoord over je tijd in Amerika. Alleen maar goede berichten, moet ik zeggen.’

De oudere non schonk thee met ervaren hand, zonder enige haast. Toen ze Kate aankeek lag er zowel mededogen als onverbiddelijkheid in haar ogen. Ze vertelde dat de kloosterorde vastbesloten was om door te werken in Saint-Jean, ondanks de dreigende oorlog. De jongste zusters zouden weggestuurd worden, maar het merendeel van de verpleegsters zou blijven, wat er ook gebeurde. Naarmate ze verder sprak nam Kate's bezorgdheid toe. De moeder-overste leek van mening dat de invasie van Frankrijk ophanden was.

‘Sœur Marie-Laurence, we moeten paraat staan om onze gelofte gestand te doen.’

Het was een veel jongere Kate die in 1913 haar geloften had afgelegd, maar haar eed was heilig en ze zou hem altijd nakomen. ‘Wij beloven om elke behoeftige vreemdeling op te nemen en te verzorgen,’ antwoordde Kate ferm.

‘En dat, mijn lieve kind, is precies wat we zullen doen, wie of wat ons ook maar in de weg zal staan.’

De invasie

Een daverend gebons rukte Kate uit haar slaap. In het schemerdonker knipperde ze met haar ogen, en het duurde enkele seconden voordat ze besepte dat het geen droom was: er bonsde iemand op de deur. Ze knipte het oude bedlampje aan, tuurde op haar klokje en strompelde haar bed uit. Het was net na zonsopkomst en ze was pas enkele weken in Frankrijk. Wat was er aan de hand?

Terwijl ze haar afgedragen ochtendjas en slippers aanschoot, hoorde ze de stem van Marie-Ursule, en ze deed de deur open. Het gezicht van haar vriendin was getekend door tranen. In het flauwe licht achter haar renden zusters als schaduwen langs.

‘Het is zover, Kate. Het is oorlog in Frankrijk,’ zei Marie-Ursule.

Als om haar woorden te benadrukken klonk het geluid van vliegtuigen die laag overvlogen, en beide nonnen keken angstig omhoog. Kate besepte onmiddellijk dat het geluid dat ze op deze vrijdag 10 mei hoorde het geluid was van haar vertrouwde wereld die aan diggelen werd geslagen.

Ze schudde haar hoofd en kon nauwelijks geloven dat het op-nieuw zover was gekomen.

Ze kwamen allemaal samen in de kapel, die een warme aanblik bood in het flakkerende kaarslicht, een oase van rust in de chaos die buiten de muren heerste. Moeder Angelica stond aan de voet van het altaar, waar het standbeeld van Sint-Franciscus op haar neerkeek. Links van haar stond André Bar, de ziekenbroeder en zaalwacht, en aan haar rechterzijde rector Bouchind’homme, de hospitaalkapelaan. Het drietal was de kalmte zelf en stond gedul-

dig te wachten tot alle zusters bijeen waren.

Er klonken doffe dreunen en door de kapelvensters waren lichtflitsen te zien. Paniekerige kreten van de jongere zusters verbraken de kalmte. De moeder-overste klapte luid in haar handen.

‘Zusters, rustig alsjeblieft,’ zei ze met een afkeurende blik naar de bank met novicen. ‘We wisten dat deze dag zou aanbreken. Nu moeten we paraat staan om iedereen die ons nodig heeft op te vangen. Laten we kort bidden. We vragen God ons te leiden en te sterken en gaan dan naar onze posten. Het zal druk worden.’

Kate probeerde alle twijfels die de kop opstaken te negeren. Misschien had Marie-Ursule gelijk, misschien was het inderdaad Gods wil dat ze hiervoor naar Frankrijk was teruggekeerd. Ze was niet meer die bange jonge non van de vorige oorlog. Deze keer was zij degene die de jonge zusters onder haar hoede moest nemen en moest leiden. Anderen hebben mij geleid, dacht ze. Nu is het mijn beurt. Met Zijn hulp kan ik het aan.

Maar diep in haar hart voelde ze zich schuldig. Wat zou ze graag ergens anders zijn dan in het opnieuw door oorlog verscheurde Frankrijk.

De hele ochtend hoorden de zusters het geronk van wat vrijwel zeker formaties Duitse Junkers waren die overvlogen. Telkens zette Kate zich schrap voor het gefluit van vallende bommen, maar dat bleef uit. Wel kwam er bericht dat La Bassée, zo’n vijftien kilometer oostwaarts, zwaar onder vuur lag. Binnen enkele uren begonnen de gewonden binnen te stromen, uitgeput en in shock. Kate verzorgde een veteraan met een bloeding, die door zijn twee jonge kleinkinderen werd vergezeld.

‘Ik had nooit gedacht dat ik na de vorige oorlog nogmaals zo’n bloedbad zou meemaken,’ zei hij grimmig. ‘Op deze barbaarsheid waren we niet voorbereid.’

Kate keek of de twee kleinkinderen, die met ernstige ogen hun melk dronken, buiten gehoorsafstand waren. ‘Wat is er vandaag gebeurd in La Bassée?’

‘Bij het aanbreken van de dag begonnen de Duitsers te bombarderen. Het was één grote uittocht, een stoet angstige mensen, jong en oud, ontvluchtte de stad. In een grote stroom baande iedereen zich een weg langs de bochtige wegen. We hadden geen idee waar we naartoe gingen, gewoon naar het zuiden, weg van de *boches* en de verwoestingen die ze aanrichtten.

Ze had het woord ‘boche’, het Franse equivalent van ‘mof’, niet meer gehoord sinds de Grote Oorlog.

Tranen biggelden langs zijn wangen terwijl de man zijn verhaal vervolgde: ‘Ook wij sloegen op de vlucht. We hoorden de vliegtuigen achter ons aan komen op die landwegen. Het is doodeng, zuster. Je hoort ze voordat je ze ziet, die Stuka’s. Binnen een mum van tijd waren ze boven ons. Vervolgens doken ze met gillende sirenes omlaag. Het hoge gejang werd schriller naarmate ze ons dichterbij op de hielen zaten.’ Hij schudde zijn hoofd nu hij de gruwelen opnieuw beleefde.

‘Mitrailleurvuur snerpte door de lucht. We doken direct een greppel in. Ik had mijn kleindochter Liliane met een touwtje aan mijn pols gebonden om haar niet kwijt te raken. Ik hield haar onder me om haar te beschermen. Kijk haar toch, zuster, haar arme gezichtje, helemaal rood van de brandnetels. Ik zag kinderen langs de kant van de weg, huilend, hun ouders kwijtgeraakt in de chaos. Maar wat kon ik doen?’

Hij aarzelde even voordat hij verderging.

‘Mijn vrouw had de kleine Antoine onder zich,’ zei hij met een knikje naar het kind dat in de hal zat. ‘We lagen allemaal met ons gezicht omlaag. Ik hoorde alleen maar mitrailleurvuur en geschreeuw. Het ging maar door. Toen zwenkten de vliegtuigen weg. Ik keek naar mijn vrouw, met wie ik al veertig jaar ben getrouwd: haar jurk, haar handen, haar gezicht, alles was rood van haar bloed. Ze heeft het niet gered.’

Kate voelde medelijden met de oude man.

‘Waar gaat u naartoe, monsieur?’ vroeg ze. Het hospitaal was al

overvol en alleen de zwaarstgewonden konden blijven. De twee kinderen zaten aan de andere kant van de hal. Hun grote ogen lieten hun grootvader geen moment los.

‘Ik heb een broer die meer naar het zuiden woont. Maar eerst, zuster, moet ik zien hoe ik mijn vrouw kan begraven.’

Tegen de middag drongen massa’s mensen zich door de straten van Béthune, op de vlucht voor de oprukkende vijand. Kate en enkele jonge zusters hadden een tafel bij de hospitaalpoort neergezet en deelden bekers koud water uit aan de vluchtelingen en gaven de kinderen brood en melk.

Ze zag mensen voorbijkomen met alles wat ze maar konden dragen. Enkelen hadden karren of wagens, anderen zeulden hun spullen in meelzakken over hun schouder. Moeders en grootmoeders deden hun best om kleine kinderen te laten doorlopen. Schrik en angst stonden op hun gezicht geschreven.

‘Waar moeten we naartoe?’ klonk er herhaaldelijk. Een man vertelde dat alle wegen naar het zuiden dichtzaten met wanhopige vluchtelingen. Pas-de-Calais, het noordelijkste stukje Frankrijk, liep helemaal leeg.

In de dagen erna werd het hospitaal overspoeld met gewonde vluchtelingen en Franse en Britse soldaten. Patiënten lagen in overvolle zalen, op de gangen en zelfs in de hal van het klooster. Kate liet de kelders leeghalen. Kapotte beelden en jarenlang opgeslagen rommel werden op de binnenplaats opgestapeld. De donkere, koele ruimtes onder de grond boden beschutting tegen de hitte en herbergden al snel zevenhonderdvijftig mensen.

Kate en haar collega’s spaarden kosten noch moeite. In die uitzonderlijk warme weken aan het begin van de invasie moesten ze tijdens het werk het zweet van hun voorhoofd vegen. Kate ging van kamer naar kamer, maakte wonden schoon en sprak bemoeidigende woorden. Met name de Britse soldaten lagen lusteloos tegen de slappe kussens en staarden naar een punt ver voorbij het

plafond. Als onderdeel van de British Expeditionary Force waren ze een jaar eerder naar Frankrijk gekomen. Maar toen de Duitsers oprukten, zaten de meeste Britse en veel Franse troepen binnen tien dagen in het noorden van Frankrijk klem in een enclave waar ook Béthune deel van uitmaakte. De situatie verslechterde snel en de troepen trokken zich terug in de richting van Duinkerke.

De Engelstalige Kate maakte vaak een praatje met de Britse soldaten en moedigde hen aan over thuis te praten. Soldaat Jennings, pas zeventien jaar oud, vroeg elke dag naar haar.

‘Ik word weer beter, toch, zuster? Ik moet terug naar m’n ma. Ze heeft alleen mij nog. M’n pa heeft het afgelegd in de vorige oorlog.’

Hij zei dat hij zijn moeders eten miste en de nachtzoen die ze hem elke avond gaf.

‘Ik wil naar huis, zuster,’ zei hij. ‘Ik móét naar huis.’

Ik ook, jongen, dacht ze, en ze voelde eenzelfde hunkering opkomen. Ze vroeg zich af wanneer ze haar eigen familie weer zou zien. Ze zag hun boerderij in West-Cork voor zich en haar jongere broers en zusters, die inmiddels volwassen waren. Ze had hen in geen jaren gezien. Toen ze naar Frankrijk terugging, had ze gehoopt dat de orde haar een bezoek zou toestaan.

Waar is de tijd gebleven, dacht ze. Er kwamen beelden in haar op van groene weiden, weldadige regen, een frisse bries. Maar naarmate de tijd verstreek en de oprukkende troepen het land verder afgrendelden, vroeg ze zich af of ze haar geliefde thuisland ooit weer zou zien.

Eerste druk september 2026

Oorspronkelijke titel *The Nun of Ravensbrück*

Oorspronkelijke uitgever Hachette Books Ireland, A division of Hachette UK Ltd

Copyright © 2026 Cathi Fleming

The moral right of the author of this work has been asserted in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988

Copyright © 2026 voor deze uitgave Uitgeverij De Fontein, Utrecht

Vertaling Astrid Meijn en Hugo van der Wolf

Vertaling bijbelcitaten conform de katholieke Willibrordvertaling, 1975

Omslagontwerp Het Omslag Atelier

Omslagbeeld © Shutterstock, Arcangel, Alamy

Opmaak binnenwerk Crius Group

ISBN 978 90 261 8626 4

ISBN e-book 978 90 261 8627 1

ISBN luisterboek 978 90 261 8628 8

NUR 402

www.uitgeverijdefontein.nl

Uitgeverij De Fontein vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining niet toegestaan.